Cvičení: Tabulky charakterů ireducibilních reprezentací grup $C_n \simeq Z_n$, D_4, C_{2h}, C_{3v} a D_{3h}

- Struktura tabulek charakterů používaných v kvantové chemii:

standardní značení tříd sdruž. prvků: $3C_2$ = třída 3 otočení o 180° kolem osy kolmé na hl. osu C_3

označení grupy → D_{3h}

historické značení ireduc. repr.: $\Gamma^1, \dots, \Gamma^6$

	D_{3h}	E	$2C_3$	$3C_2$	σ_h	$2S_3$	$3\sigma_v$	podle které IR se transformují (x,y,z)	a (x^2,y^2,z^2,xy,xz,yz)
Γ^1	A_1'	1	1	1	1	1	1		x^2+y^2, z^2
Γ^2	A_2'	1	1	−1	1	1	−1	R_z	
Γ^3	E'	2	−1	0	2	−1	0	(x,y)	(x^2-y^2, xy)
Γ^4	A_1''	1	1	1	−1	−1	−1		
Γ^5	A_2''	1	1	−1	−1	−1	1	z	
Γ^6	E''	2	−1	0	−2	1	0	(R_x, R_y)	(xz, yz)

- charaktery IR:
  1) jednotková repr. – samé 1
  2) N_r = počet repr. = # tříd sdruž. prvků $= N_c$
  3) dimenze $\sum d_\mu^2 = \#G$ → první sloupec $\chi(E)$ = dimenze
  4) podívat se, ~~podle~~ jak se transformují $\underbrace{x, y, z}_{\text{p-orbitaly}}$, příp. $\underbrace{x^2, y^2, z^2, xy, yx, zx}_{\text{s a d-orbitaly}}$
     a také R_x, R_y, R_z – pseudovektor
     → často podle urč. ired. repr.
  5) doplnit tabulku pomocí vztahů $\left(\sum_g \chi^\mu(g)^* \chi^\nu(g) = \#G\,\delta_{\mu\nu}\right)$

     a) $$\sum_{k=1}^{N_c} n_k \chi^\mu(C_k)^* \chi^\nu(C_k) = \#G\,\delta_{\mu\nu}$$ – pro třídy sdruž. prvků C_k

     b) $$\sum_{\alpha=1}^{N_r} \chi^\alpha(C_i)^* \chi^\alpha(C_j) = \frac{\#G}{n_i}\delta_{ij}$$ – suma přes IR

     c) $$n_i n_j \chi^\alpha(C_i)\chi^\alpha(C_j) = d_\alpha \sum_{k=1}^{N_c} c_{ij}^k n_k \chi^\alpha(C_k)$$

     c_{ij}^k jsou konstanty třídy definované

     pomocí $$C_i C_j = \sum_{k=1}^{N_c} c_{ij}^k C_k$$

- značení ireduc. repr. bodových grup (navrženy R.S. Mullikenem, tzv. Mullikenovy symboly)
  1) jednorozm. repr. → A nebo B, dvourozm. → E, třírozměrné T (či F), čtyřrozm. G, pěti → H
     A – pokud $\chi(C_n) = 1$, B – pokud $\chi(C_n) = -1$, kde C_n je hlavní osa symetrie
  2) dolní index 1, resp. 2 u A a B, pokud buď $\chi(C_2) = 1$, resp. $\chi(C_2) = -1$ pro $C_2 \perp C_n$
     (u E, T, … složitější, či nepoužité jsou-li σ_h či i) nebo $\chi(\sigma_v) = 1$, resp. $\chi(\sigma_v) = -1$ pro σ_v (není-li C_2)
  3) ′, resp. ″ značí symetričnost, resp. antisym. při σ_h, tj. $\chi(\sigma_h) = 1$, resp. $\chi(\sigma_h) = -1$
  4) g (gerade) u grup s inverzí i $\chi(i) = 1$
     u (ungerade) $\chi(i) = -1$

Cvičení 19.11. – zadání

1) Tabulka charakterů grupy D_{3h} – grupy symetrie H_3^+

a) Určete grupu symetrie molekulového kationtu H_3^+ (v základním stavu v rovnovážné poloze jde o rovnostranný Δ)

b) Určete třídy sdružených prvků této grupy.

c) Určete dimenze ireduc. repr. pomocí $\sum d_\mu^2 = \# G$, víte-li, kolik je tříd sdruž. prvků.

d) Určete charaktery ireducibilních repr., podle kterých se transformují souřadnice x, y, z

e) Určete charaktery ired. repr., podle kterých se transformují pseudovektory
$R_x = yz - zy$, R_y, R_z

f) Doplňte tabulku charakterů grupy D_{3h} pomocí relací ortogonalit
(zvláště pomocí $\sum_{\alpha=1}^{N_r} \chi^\alpha(C_i)^* \chi^\alpha(C_k) = \frac{\# G}{n_i} \delta_{ik}$)

Která část tabulky odpovídá charakt. reprezentaci C_{3v}?
Podle které repr. se v C_{3v} transformují z a (R_x, R_y)?

g) Podle kterých ired. repr. se transformují složky symetr. tenzoru 2. řádu
$x^2, y^2, z^2, xy, yz, zx$? Doplňte do tabulky.

2) Nejjednodušší molekulové orbitaly H_3^+ jako lineární kombinace atom. orbitalů
tj. LCAO-MO pro H_3^+

a) Určete charakter (reducibilní) reprezentace grupy C_{3v}, jejíž bázi tvoří tři 1s orbitaly sedící na jednotlivých protonech v H_3^+.
(protože 1s orbitaly jsou sym. při σ_h a všechny atomy leží v této rovině, stačí se omezit na grupu C_{3v}, není třeba uvažovat celou D_{3h})

b) Rozložte tuto reprezentaci na ireducibilní repr. (v D_{3h} dostaneme totéž jen $A_1 \to A_1'$, $E \to E'$)

c) Určete báze těchto ireduc. reprezentací jako lin. komb. 1s-orbitalů.

d) Jaký tvar bude mít v této bázi matice odpovídající efektivnímu Hamiltoniánu popisujícího H_3^+ v bázi 1s-orbitalů jako $\langle \phi_i^{1s} | H^{ef} | \phi_j^{1s} \rangle \begin{cases} \alpha \text{ pro } i=j \\ \beta \text{ pro } i \neq j \end{cases}$?

Cvičení 19.11. - řešení

1) Tabulka charakterů grupy D_{3h} (a její podgrupy C_{3v})

a) grupa symetrie molekulového kationtu H_3^+ je D_{3h}. Proč?

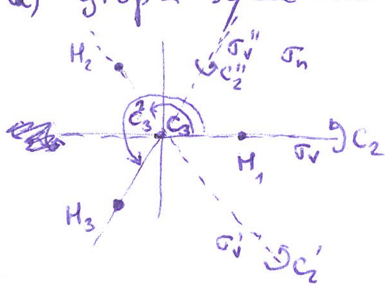

- 12 operací symetrie $\{E, C_3, C_3^2, \sigma_v, \sigma_v', \sigma_v''\}$ - tvoří podgrupu C_{3v}

$$\sigma_h \cdot C_{3v} = \{\sigma_h, S_3, S_3^5, C_2, C_2', C_2''\}$$

- určení grupy symetrie pomocí schématu

C_∞ ne → 2 nebo více C_n ne → C_n ano $(n=3)$ →

→ $3C_2 \perp C_3$ ano → σ_h ano → D_{3h}

b) třídy sdružených prvků:

buď to lze primitivně přímým skládáním oper. symetrie, např. pro C_2 dostaneme

$C_2 \sim C_2$ pro $E, \sigma_v, \sigma_h, C_2$

$C_2 \sim C_2'$ pro $C_3^2, \sigma_v'', S_3^5, C_2''$

$C_2 \sim C_2''$ pro $C_3, \sigma_v', S_3, C_2'$

neboť např. (4 a 5 přidány, aby bylo možno rozlišit C_2 od C_v apod)

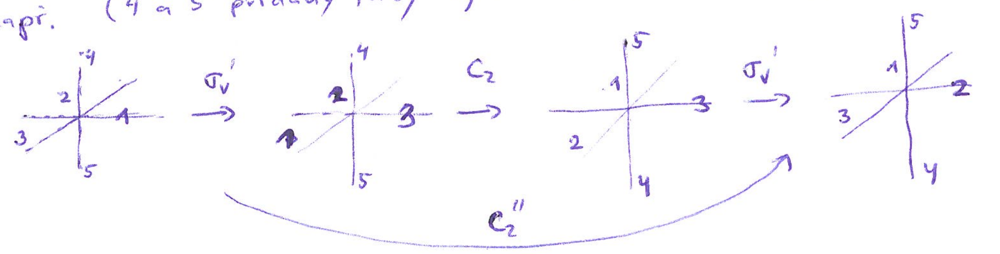

nebo

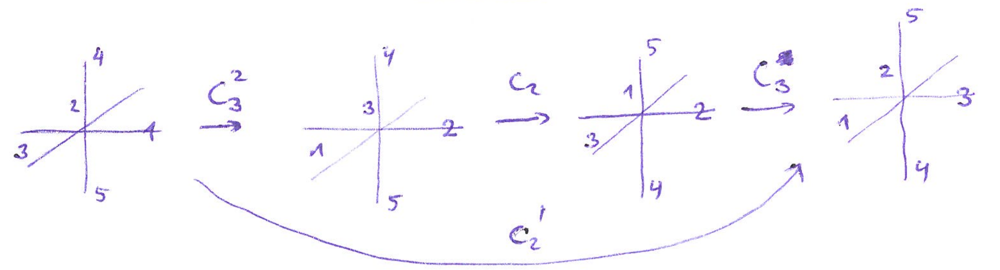

nebo použijeme „pravidla": 2 operace symetrie patří do téže třídy, pokud lze převést jednu op. na druhou pomocí nějaké op. symetrie z téže grupy symetrií, neboli pokud tyto 2 op. mají stejné vyjádření ve 2 souřadných systémech, které lze mezi sebou převádět pomocí některé op. symetrie

tedy σ_v, σ_v' a σ_v'' lze mezi sebou převést pomocí C_3 a C_3^2

C_3 a $C_3^{-1} = C_3^2$ pomocí σ_v, S_3 a $S_3^{-1} = S_3^5$ též pomocí σ_v

C_2, C_2' a C_2'' pomocí C_3 a C_3^2

ovšem σ_h nelze pomocí C_3 či C_2 převést na σ_v, proto je třídou samo o sobě

! u grupy C_3 tvoří C_3 a C_3^2 každá svoji třídu, neboť v této grupě není zrcadlení převádějící tyto rotace mezi sebou a pootočením nedostaneme novou rotaci, ale stejnou

c) z bodu b) víme, že D_{3h} má 6 neekvival. IR (ired. repr.)

a C_{3v} má 3 neekv. IR

neboť $\# IR = \#$ tříd sdruž. prvků $= N_c$

pro D_{3h} tak musí platit $\sum_{\mu=1}^{6} d_\mu^2 = 12 \Rightarrow$ žádná IR nemůže mít dim > 2

$\Rightarrow$ jediné řešení je $1^2+1^2+1^2+1^2+2^2+2^2 = 12$

pro C_{3v} dostaneme $1^2+1^2+2^2 = 6$

$\rightarrow$ víme tedy první řádek (triviální, jednotková repr.) a první sloupec ($\chi(E)$ = dim repr.) tabulky charakterů

d) protože grupa D_{3h} (i C_{3v}) mají jedinou hlavní osu symetrie C_3, zvolíme tuto osu jako osu z, pak z tvoří bázi jednorozm. IR a (x,y) tvoří bázi 2-rozm. IR

neboť

$$D(E) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \qquad D(\sigma_v) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

$$D(C_3) = \begin{pmatrix} -\frac{1}{2} & -\frac{\sqrt{3}}{2} & 0 \\ \frac{\sqrt{3}}{2} & -\frac{1}{2} & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \qquad D(\sigma_h) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{pmatrix} \quad \text{atd.}$$

$$D(C_3^2) = \begin{pmatrix} -\frac{1}{2} & \frac{\sqrt{3}}{2} & 0 \\ -\frac{\sqrt{3}}{2} & -\frac{1}{2} & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \qquad D(S_3) = \begin{pmatrix} -\frac{1}{2} & -\frac{\sqrt{3}}{2} & 0 \\ \frac{\sqrt{3}}{2} & -\frac{1}{2} & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}$$

$$D(C_2) = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & -1 \end{pmatrix}$$

pro charaktery dostaneme

χ	E	$2C_3$	$3\sigma_v$	σ_h	$2S_3$	$3C_2$
Γ^z	1	1	1	−1	−1	−1
$\Gamma^{(x,y)}$	2	−1	0	2	−1	0

z Frobeniova krit. ireduc. vidíme, že $\Gamma^{x,y}$ je vskutku IR

$$\sum_g \chi^*(g)\chi(g) = \sum_{k=1}^{N_c} n_k \chi^*(C_k)\chi(C_k) =$$

$$= 1\cdot 2^2 + 2\cdot(-1)^2 + 0 + 1\cdot 2^2 + 2(-1)^2 + 0 =$$

$$= 12 = \# D_{3h}$$

protože $\chi^z(C_3) = 1 \rightarrow$ označení A

$\chi^z(C_2) = -1 \rightarrow A_2$

$\chi^z(\sigma_h) = -1 \rightarrow A_2'' = \Gamma^z$

a $\chi^{(x,y)}(\sigma_h) = 2 > 0 \Rightarrow \Gamma^{x,y} = E'$

e) protože matice $D^R(g)$ ~~repr~~ pseudovekt. repr. jsou dány pomocí matic $D^V(g)$ vekt. reprezentace (viz bod d)) jako $D^R(g) = \det D^V(g) \cdot D^V(g)$

vidíme, že se otočí znaménko u matic odpovídajících σ_h, $2S_3$ a $3\sigma_v$ a též u charakterů $\Rightarrow$

	χ	E	$2C_3$	$3\sigma_v$	σ_h	$2S_3$	$3C_2$
$A_2' \leftarrow$	Γ^{R_z}	1	1	−1	1	1	−1
$E'' \leftarrow$	$\Gamma^{(R_x,R_y)}$	2	−1	0	−2	1	0

f) tabulka charakt. D_{3h} je určena až na jedinou 1-rozm. repr. (A_1'')

D_{3h}	E	$2C_3$	$3\sigma_v$	σ_h	$2S_3$	$3C_2$	D_{3h}	C_{3v}	D_{3h}	C_{3v}
A_1'	1	1	1	1	1	1		z	x^2+y^2, z^2	x^2+y^2, z^2
A_2'	1	1	-1	1	1	-1	R_z	R_z		
C_{3v} E'	2	-1	0	2	-1	0	(x,y)	$(x,y), (R_x,R_y)$	(x^2-y^2, xy)	(x^2-y^2, xy) (xz, yz)
A_1''	1	1	-1	-1	-1	1				
A_2''	1	1	+1	-1	-1	∓1	z			
E''	2	-1	0	-2	1	0	(R_x,R_y)		(xz, yz)	

pomocí $\sum_{\alpha=1}^{N_r} \chi^{\alpha}(C_i)^{*}\chi^{\alpha}(C_k) = \frac{\#G}{n_i}\delta_{ik}$ hned určíme poslední charakter

g) • při všech op. symetrie D_{3h} (i C_{3v}) se nemění z^2 a x^2+y^2 → podle jedn. IR

• protože z a (x,y) se transf. odděleně, bude se (xz, yz) transf. mezi sebou a sice podle repr., která je součinem repr. Γ^z a $\Gamma^{(x,y)}$

$$\to A_2''\otimes E' = E'' \quad \text{pro } D_{3h}$$
$$A_1 \otimes E = E \quad \text{pro } C_{3v}$$

• zbývá x^2-y^2 a xy – tyto se opět „mixují" mezi sebou a protože σ_h nic nedělá → $\chi(\sigma_h)=2$ → musí jít o repr. E' (E pro C_{3v})

- obecněji jde o rozklad součinu $E'\otimes E' = A_1' \oplus A_2' \oplus E'$

$\psi_1^{E}=X$ $\quad \phi_1^{E'}=x$ $\quad x^2+y^2$ $\quad xy-yx$ $\quad (x^2-y^2, xy)$

$\psi_2^{E}=Y$ $\quad \phi_2^{E'}=y$ $\quad xX+yY$ $\quad \psi_1^{A_1} = \sum (E'k, E'j \mid A_1 1)$

---

2) LCAO-MO pro H_3^+, uvažujeme grupu sym. $C_{3v}\subset D_{3h}$ → prvky $E, C_3, C_3^2, \sigma_v, \sigma_v', \sigma_v''$

podrobně

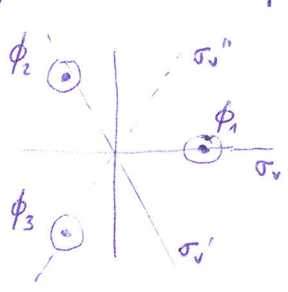

$D(E) = \begin{pmatrix}1&0&0\\0&1&0\\0&0&1\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(E)=3$ $\qquad D(C_3) = \begin{pmatrix}0&0&1\\1&0&0\\0&1&0\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(C_3)=0$

$D(C_3^2) = \begin{pmatrix}0&1&0\\0&0&1\\1&0&0\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(C_3^2)=0$

chceme $\phi_2 = T(C_3)\phi_1 = \sum_{k=1}^{3}\phi_k D_{k1}(C_3)$

atd pro ϕ_2 a ϕ_3 $\qquad$ a pouze $k=2$ dává příspěvek

$D(\sigma_v) = \begin{pmatrix}1&0&0\\0&0&1\\0&1&0\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(\sigma_v)=1$, $\quad D(\sigma_v') = \begin{pmatrix}0&0&1\\0&1&0\\1&0&0\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(\sigma_v)=1$, $\quad D(\sigma_v'') = \begin{pmatrix}0&1&0\\1&0&0\\0&0&1\end{pmatrix} \Rightarrow \chi(\sigma_v'')=$

• samozřejmě stačí určit jen tři charaktery pro E, C_3 a σ_v – představitelé tříd sdruž. prvků

• pravidlo: „Pokud se atom (orbital) při op. symetrie přemístí, pak nepřispívá k charakteru. Pokud zůstává na místě, přispívá (u 1s orbitalů vždy 1)."

⇒ při C_3 se hýbou všechny ⇒ $\chi(C_3)=0$, při σ_v jeden zůstává na místě ⇒ $\chi(\sigma_v)=1$